

HELSINŠKI ODBOR ZA LJUDSKA PRAVA U SRBIJI
HELSINKI COMMITTEE FOR HUMAN RIGHTS IN SERBIA
11000 Belgrade, Rige od Fere 20, tel/fax: (+381 11) 3032408, 2626686, 2639437
e-mail: biserkos@EUnet.yu, www.helsinki.org.yu

POVRATAK U DEVEDESTE

Reakcije na priznavanje Kosova (Srbija, Crna Gora i Makedonija)

Crna Gora i Makedonija su 9. oktobra 2008, priznale Kosovo, samo dan nakon što je 77 zemalja u Generalnoj skupštini UN podržala predlog rezolucije Srbije da se Međunarodni sud pravde izjasni o legalnosti nezavisnosti Kosova. Skupština Crne Gore je prethodno, 3. oktobra usvojila Rezoluciju o nepohodnosti ubrzanja evropskih i evroatlantskih integracija čiji se 3. stav odnosio na status Kosova. Iako je priznavanje Kosova i u Beogradu bio očekivan čin, zvanična i medijska reagovanja u Srbiji dočekala su ga kao neprijateljski akt, uperen protiv "Srbije i srpskog naroda". Odnosno, na način koji veoma često karakteriše ponašanje Beograda kada je reč o bivšim jugoslovenskim republikama, sada nezavisnim državama koje i u spoljnoj politici slede sopstvene nacionalne i državne interese.

Još pre nego što je crnogorska vlada objavila da priznaje Kosovo šef srpske diplomatije Vuk Jeremić je izjavio da, ako dođe do priznanja "mi ćemo to doživeti ni na koji drugi način već na onaj koji bi to i bio - a to je nož u leđa ne samo Srbiji, već i nož u leđa našim diplomatskim naporima da mirnim i pravnim putem razrešimo dileme oko budućeg statusa naše južne pokrajine."¹ Ova izjava je bila okidač sveopštu anticrnogorsku kampanju. Tek znatno kasnije predsednik Srbije Boris Tadić je blažom izjavom u izvesnoj meri korigovao Jeremića, tvrdnjom da „diplomatske mere koje Srbija preduzima ni na koji način nisu uperene protiv građana Crne Gore i Makedonije”². Tadić smatra i da se sa „odlukom Vlade Crne Gore ne slažu građani te države, kao i da je to učinjeno pod velikim političkim pritiscima”³.

Neskrivene pretnje upućene Crnoj Gori, ponovo su vratile na scenu atmosferu iz referendumske kampanje 2006. god. kada je raskinuta državna zajednica Srbija i Crna Gora (SCG). Pre priznanja, *Press* je objavio razgovor sa anonimnim sagovornikom iz državnog vrha, gde se navodi da je Beograd spreman da primeni i "drakonske mere", da će se sastaviti "crna lista" i svim predstavnicima režima u Crnoj Gori biće zabranjen ulazak u Srbiju. Konfiskacija imovine Crnogoraca, zabrana avionskih letova, samo su neke od preporuka koje predlažu istaknuti političari u Srbiji i oni iz vladajućih, kao i oni iz opozicionih partija. Iako je Kosovo do sada priznalo pedesetak država, jedino su diplomatski – proterivanjem ambasadora iz Beograda – najstrože kažnjene Crna Gora (Anka Vojvodić) i Makedonija (Aleksandar Vasilevski).

¹ B92, 6. oktobar 2008.

² *Press*, 11. oktobar 2008.

³ Da se građani ne slažu sa odlukom vrha države, potvrdilo je septembarsko istraživanje CEDEMA (Centar za demokratiju i ljudska prava), po čijim rezultatima 80% do 85% ispitanika je bilo protiv odluke o eventualnom priznanju Kosova.

Nakon priznavanja nezavisnosti Kosova “tog sramnog akta”, ulicama Podgorice nekoliko dana su kružili automobili sa srpskim zastava i prepoznatljivom četničkom ikonografijom koja je podsećala na devedesete. Kulminacija antivladinih demonstracija prosrpskih crnogorskih partija je protest organizovan 13. oktobra, kada su u neredima u Podgorici povređene 34 osobe, među kojima 23 policajaca. Policija je saopštila da je privela 28 osoba. Na protestnom mitingu u Podgorici nastupio je i mitropolit crnogorsko-primorski Amfilohije, koji je nakon skandiranja demonstancata „izdaja”, okupljenima poručio: “U pravu ste. To je najsramnija izdaja Crne Gore”. Opozicija je kasnije optužila crnogorsku Vladu za te nered, jer je navodno „ubacila” razne intruderske grupe koje bi isprovocirale sukob i tako diskreditovala ionako slabu opoziciju (Nebojša Medojević, lider Pokreta za promjene).

Reakcije u Srbiji

U skladu sa percepcijom nacije kao organske zajednice, gotovo celokupan javni govor o vezama Srbije i Crne Gore, obeležen je vokabularom “rođak”, “neraskidivost veza naših naroda», «bratska Crna Gora»... Anticrnogorski stavovi koji su se mogli čuti, zvučali su podjednako bilo da ih izgovaraju predstavnici srpskih vlasti, opozicije, prosrpske opozicije u Crnoj Gori. Ono što im je zajedničko je tretiranje nacije kao homogenog entiteta bilo da je reč o Crnoj Gori ili o Srbiji. Gotovo niko nije izgovorio ništa o položaju drugih etničkih grupa u CG (npr. Albanaca), ili da je priznanje Kosova doprinos stabilnosti regiona i odnosima među državama u njemu.

Od priznanja Crna Gora i Makedonije, novinama su dominirali naslovi namenjeni diskreditovanju Crne Gore (članci o Makedoniji bili su znatno odmereniji): “Zemunski klan bio pod zaštitom DB-a Crne Gore”, “Nož u leđa Srbiji”, “Okaljao obraz”, “Milo Đukanović i danas preko svojih instaliranih Crnogoraca u Beogradu i dalje vlada i Srbijom i Crnom Gorom”, “Heroinska nezavisnost”, “Milo, proklet bio”, “Ćeraćemo se još”, “Prvi crnogorski šamar Srbiji”, “Izdaja” i dr.

Branko Ružić, predsednik Izvršnog odbora Socijalističke partije Srbije, izjavio je da “režim Đukanovića ne može da iznenadi jer je oduvek imao izdajničke akte”.⁴ Vuk Jermić očekuje da neke zemlje (Kipar je to već “obećao”) povuku svoje priznanje o Kosovu, nakon odluke MSP. Kao “značajan” cilj Srbije nakon uspeha u Generalnoj skupštini UN, Jeremić pominje “našu moć” da blokiramo Kosovo i ulazak ove države u sve važne međunarodne organizacije. Onda će kosovski Albanci morati da odluče da li “žele da zauvek ostanu nedefinisana teritorija ili da sednu sa Srbijom za pregovarački sto”⁵. A sada, nakon odluke CG, navodi Jeremić jasno je da to „režim u Podgorici uradio smišljeno (...) i to po direktnom dikatatu onih čije su ideje ubedljivo poražene prilikom glasanja u Generalnoj skupštini.” “Oni su pokazali da nisu u punom smislu suverena država, jer ne vode samostalnu spoljnu politiku”. Vredanje i osporavanje crnogorske Vlade, ovog puta je bilo žešće od strane režima nego od opozicije.

Momir Bulatović, bivši predsednik CG i bivši savezni premijer koji je doneo odluku da neće “u politiku nikad više”, izjavio je za Kurir: “Biljana Plavšić, nakon što je

⁴ *Press*, 5. oktobar 2008.

⁵ Navedeno prema: *Politika*, 2. oktobar 2008.

odradila sve što su joj tražili otišla je u zatvor. Milo Đukanović nije više za političku upotrebu. Sve je ispunio i ne postoji više nijedan potez koji može da povuče. Ostaje još samo zatvor”.

Opozicioni i neki iz vlasti (Jedinствена Srbija) poslanici zatražili su 10. oktobra da se zakaže posebna sednica Skupštine Srbije povodom Crne Gore i Makedonije. Dragan Marković Palma dao je i originalne preporuke: da se Milo Đukanović i Filip Vujanović proglase “personama non grata”, zatim da se onima koji poseduju državljanstvo Crne Gore zabrani da kupuju imovinu u Srbiji, da se obustave letovi aviona za CG i da “građani Srbije više ne treba da idu u Crnu Goru, na more”. Njegove optužbe su na račun aktuelnih rasprava i u samoj Crnoj Gori, a tiču se navodne “ucene Mila zato što se pominje u duvanskoj mafiji” .

U opoziciji reakcije su slične (osim LDP), pa tako Tomislav Nikolić kaže da priznanje Kosova je rezultat i neodgovornosti srbijanske Vlade, i da “ćemo imati mnogo problema , ali imaće ih i Crna Gora”. Velimir Ilić smatra da ova priznanja “su nas, maltene, u srce udarila, i svakog građanina Srbije mnogo zabočela”. Koštunica se zalaže za pokretanje optužnica protiv vlada ove dve države.

Konzervativna struja liberalnih intelektualaca je dala svoje mišljenje. Istoričar Čedomir Antić smatra da je potez Crne Gore “Prvi crnogorski šamar Srbiji”. Sociolog Jovo Bakic, u radio i tv emisiji B92, navodi, između ostalog, sledeći razlog zbog koga je odluka Crne Gore problematčna: “Crnogorci su temperamentni ljudi, i vrlo su skloni oružju - to ne valja. Zato je i ishitreno priznanje Kosova veoma opasno”.⁶ Ivo Visković, profesor Fakulteta političkih nauka, u emisiji *Utisak nedelje* iznosi takođe opravdavajući stav za poteze Srbije.⁷ On naglašava, da je “ovaj trenutak bio najgori mogući” da Crna Gora prizna Kosovo. Izrečeno je da je time Crna Gora sprečila Srbiju “da uživa u svom uspehu” (misli se na odluku Generalne skupštine UN). Prof. Visković je takođe izrazio razumevanje za odluku Makedonije, jer tamo su Albanci vrlo aktivni. Sa druge strane, novine pišu o toj istoj Makedoniji kao o “polušiptarskoj državi”, a o predsedniku CG “Milo gori i od Turaka”.

Istovremeno, zaoštraveno je i pitanje statusa Vojvodine. Deo opozicije i neki akademici ističu “opasnost” od novog statuta AP Vojvodine: “Nacrt Statuta AP Vojvodine otvara dve pogubne mogućnosti: stvaranje države Vojvodine u državi Srbiji i secesije Subotičkog okruga, a možda i cele Vojvodine”.⁸

“Uzburkavanje” nacionalističkog tabora, u istom „paketu” podrazumeva i kritiku Zapada, kao i razne teorije zavere, ksenofobiju i neizbežno, šovinističke ispade prema „NGO plaćenicima” i „moćnim lobistima”. Branka Nevistić se u svojoj kolumni osvrće na pomenuto pravljenje „crne liste” za Crnogorce: „Ukoliko ne daj bože dođe do pravljenja bilo kakvih lista, predlažem da se to prepusti gospođi Biserko-već ima iskustva, ide joj to od ruke. Jedino što ona ne voli da joj se naređuje, voli samostalno da radi, pa je izvesno da bi na tom crnjaku bili zapravo građani Crne Gore koji se protive podgoričkom priznanju Kosova”.⁹

⁶ *Kažiprst*, 14. oktobar 2008.

⁷ *Utisak nedelje*, 12. oktobar 2008.

⁸ *Kurir*, 3. oktobar 2008.

⁹ *Press*, 9. oktobar 2008.

Reakcije u Crnoj Gori

Situacija u prosrpskom nacionalističkom bloku je isto toliko žestoka kao i u Srbiji među strankama koje su im pandan. Dominiraju izjave ekstremno šovinističkih prosrpskih pratija, emotivno nabijene, što je uostalom i bio glavni okidač za nered.

Najglasniji je bio lider SNS-a Andrija Mandić, koji štrajkuje glađu do ispunjenja uslova koje traži opozicija.¹⁰ On navodi da odluka o priznanju Kosova nije doneta pod pritiskom velikih sila, „već pod uticajem Tirane i Prištine, odnosno albanskog lobija”.¹¹ Slične šovinističke izjave čule su se i od Ivana Stoličkovića (predsednik Demokratske partije Srba u Makedoniji i poslanik u Saboru). On govori o pritiscima koje SAD i EU vrše na Makedoniju, „jer žele da po svaku cenu spreče svoj poraz u Generalnoj skupštini UN”. On takođe podvlači: „I dok svi mi savršeno igramo dodeljene uloge u ovom zapletu zaplićući se sve više, nova realnost na Balkanu već kuca na vrata i široko otvara put ujedinjenju ‘svealbanskih teritorija’”.¹² Ono što je problematično u svim izjavama je njihov iracionalni sadržaj, jer njegovi kreatori manipulišu isključivo osećanjima, ne nudeći valjanje racionalne argumente. Tako je npr. antizapadnjaštvo u tesnoj vezi sa „šiptarskim lobijem”, jer se i jedni i drugi posmatraju kroz istu zavereničku matricu, a nigde se ne pominje ekonomska saradnja i potreba Crne Gore za investicijama iz EU. Još je veći problem gubitak ideološkog tla pod nogama prosrpske opozicije u CG, jer je vlada ove države već uspela da stavi u prvi plan evropske integracije.

Izjava i stavovi Nebojse Medojevića se donekle razlikuju po argumentaciji. Ono što su njegove osnovne optužbe je da se radi o navodnom vraćanju privatnih dugova Đukanovića albanskoj narkomafiji: „Imajući u vidu dugogodišnje veze visokih čelnika crnogorske Udbe sa narkokartelom koji preko Turske, Kosova i Crne Gore, prebacuje mesečno više od tone čistog heroina iz Avganistana prema zemljama Zapadne Evrope, nije bez osnova sumnja da su sada ti ‘poslovni partneri’ crnogorske vlasti, zatražili kontrauslugu”.

Sve optužbe iz srbijanskog i crnogorsko-srpskog nacionalističkog tabora su neosnovane i sve interpretacije razloga crnogorske Vlade da prizna Kosovo ne uvažavaju činjenicu da Crna Gora ima pravo na sopstvenu državnu strategiju. U prvom redu, kako to obrazlaže Milo Đukanović, činjenica je da Crna Gora budućnost vidi jedino u EU i NATO, i da ona ne sme sebi dozvoliti da ponovi greške iz svoje istorije.¹³ Crnogorski ministar inostranih poslova Milan Roćen izneo je sličan stav: „Većina članica EU i NATO procenili su da je od ključnog značaja za bezbednost i evropsku perspektivu Balkana prihvatanje realnog stanja kada je u pitanju status Kosova”.¹⁴ Poruku Srbiji da ne treba „širiti iluzije” poslali su i drugi visoki funkcioneri crnogorske Vlade. Te poruke su uglavnom pomirljivog i trezvenog sadržaja i to je verovatno glavni razlog „uzbune” u Srbiji. Tako je Predrag Sekulić izjavio da „svaka zemlja ima pravo da se obrati Međunarodnom sudu pravde. Tu inicijativu Srbije podržaće i zemlje koje su već priznale

¹⁰ Ti uslovi su: „Prvi je da se hitno povuče priznanje lažne države Kosovo. Ako nisu spremni na to. Onda tražimo da se u najkraćem roku raspiše konsultativni referendum o tom pitanju, da se narod izjasni. Ako ni na to ne pristane, zahtevamo vanredne parlamentarne izbore“ (Dobriko Dedeić, portparol Srpske narodne stranke).

¹¹ *Press*, 16. oktobar 2008.

¹² *Svedok*, 7. oktobar 2008.

¹³ „Crna Gora je imala dosta zakašnjenja koje je plaćala dramatičnim posledicama. Mi više nismo skloni gubitku vremena“. Navedeno prema: *Press*, 14. oktobar 2008.

¹⁴ *Politika*, 4. oktobar 2008.

nezavisno Kosovo”, ali on dalje navodi „da svaka država mora da vodi računa o interesima svoje države i građana”. U tom smislu Sekulić naglašava da je nezavisno Kosovo „realnost”, a da je priznavanje „ interes” Crne Gore , kao „da je to dobro i za Srbiju” , koja „živi u zabludi da se tu nešto može izmeniti”.¹⁵

Zaključak

U naoko različitim ideološkim interpretacijama, prepoznatljiva je suštinska namera- stopirati, omalovažiti, relativizovati državu Kosovo. Čak i liberalniji kritičari svoje analize fokusiraju isključivo na problem relacije Srbija-Crna Gora-Evropa, a građane Kosova ostavljaju po strani: ”Srbija je pokrenula proces provjere pravne zasnovanosti akta jednostranog proglašenja nezavisnosti Kosovo, preko Ujedinjenih nacija, ka sudu pravde u Hagu. Lobira se da ta inicijativa dobije većinu u svjetskoj organizaciji, i to će se desiti. Ne zato što svi smatraju da je to ozbiljan put, već zato što svi vode računa o svojim nacionalnim interesima, svom demokratskom imidžu, pa teško da će iko biti protiv da bi mu se sutra prigovorilo da je spriječio da se provjeri i jedno takvo pitanje pred sudom koji je formirala svjetska organizacija”.¹⁶

Oktober, 2008.

¹⁵ *Novosti*, 5. oktobar 2008.

¹⁶ *Svedok*, Miodrag Vuković, 7 oktobar 2008.